

**Η διδασκαλία
των νεοελληνικών γλωσσικών
ποικιλιών και διαλέκτων
στην πρωτοβάθμια
και δευτεροβάθμια εκπαίδευση**

Θεωρητικές προσεγγίσεις
και διδακτικές εφαρμογές

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΜΑΡΙΝΑ ΤΖΑΚΩΣΤΑ

GUTENBERG

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ
ΠΟΙΚΙΛΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ
ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Μαρίνα Τζακώστα

338 σσ. (17×24 εκ.)
Αριθμός Έκδοσης 2860
Κωδικός Καταλόγου 9557312
ISBN 978-960-01-1706-6

© Copyright 2015
Εκδόσεις Gutenberg - *Μ. Τζακώστα*

Σχεδιασμός: *Ι. Τυπάλογος*
Σελιδοποίηση: *Μ. Τσαμουρά*
Διορθώσεις: *Κ. Παντελίδου*
Φιλμ - μοντάζ: *Γ. Γάγγος*
Εξώφυλλο: *Χ. Παρασκευοπούλου*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG
Διδότου 37, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210.36.42.003 – Fax: 210.36.42.030

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:
Ιασωνίδου 13, 546 35
Τηλ.-Fax: 2310.271.147

www.dardanosnet.gr • info@dardanosnet.gr
e-shop: www.dardanosnet.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51). Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρα 64-66).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

<i>Δήμητρα Μελισσαροπούλου, Ελένη Γαλιώτου, Ελεωνόρα Δημελά, Νικήτας Καρανικόλας, Χρήστος Παπαναγιώτου, Γιώργος Ευδόπουλος, Αγγελική Ράλλη</i>	
Υλοποίηση του πρώτου πολυμεσικού τριδιαλεκτικού διαδικτυακού λεξικού	259

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

<i>Δημήτρης Παπαζαχαρίου</i>	
Ελληνικές διαλεκτικές πολυτροπικές βάσεις δεδομένων	281

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

<i>Μαρίνα Τζακώστα, Άννα Σφακιανάκη, Άγγελος Πατσιάς, Γιώργος Κλειδής, Στέλιος Τσιγδινός</i>	
Ψηφιακό Μουσείο Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας: ένα «βιωματικό» ερευνητικό εργαλείο για τη διαφύλαξη και εκπαιδευτική αξιοποίηση της ιστορίας και της λαϊκής παράδοσης	300
<i>Σύντομα βιογραφικά συγγραφέων . . . . .</i>	323
<i>Όνομα και ηλεκτρονική διεύθυνση συγγραφέων . . . . .</i>	337

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΟΛΥΜΕΣΙΚΟΥ ΤΡΙΔΙΑΛΕΚΤΙΚΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ¹

*Δήμητρα Μελισσαροπούλου, Ελεωνόρα Δημελά,
Νικήτας Καρανικόλας, Χρήστος Παπαναγιώτου,
Γιώργος Ξυδόπουλος, Αγγελική Ράλλη*

Πανεπιστήμιο Πατρών

Ελένη Γαλιώτου

ΤΕΙ Αθήνας

Περίληψη

ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ είναι να παρουσιάσει το πρώτο πολυμεσικό τριδιαλεκτικό διαδικτυακό λεξικό για τις μικρο-σιατικές διαλέκτους της Καππαδοκίας, του Πόντου, και του Αίβαλιού

1. Η συγκεκριμένη εργασία έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: Θαλής. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Συνοπτική μορφή της εργασίας αυτής παρουσιάστηκε στην ημερίδα «Η διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές» υπό την αιγίδα του Κοινοφελούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση και του τμήματος Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Οι συγγραφείς επιθυμούν να ευχαριστήσουν θερμά το κοινό της συγκεκριμένης ημερίδας και ιδιαιτέρως τη διοργανώτριά του επικ. καθ. Μαρίνα Τζακώστα.

και των Μοσχονησίων, το οποίο θα περιλαμβάνει περίπου 2.500 λέξεις για καθεμία διάλεκτο. Η δυναμική του μακροδομή θα επιτρέψει στους χρήστες να εφαρμόζουν πολλαπλά κριτήρια στις μηχανές αναζήτησης, ενώ όσον αφορά το επίπεδο της μικροδομής, θα υπάρχει πρόσβαση σε μια ποικιλία από δεδομένα (γραπτά, ακουστικά, οπτικά, βίντεο). Μετά την ολόκληρωσή του θα είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο, σε συγκεκριμένη ιστοσελίδα, και εύκολα προσβάσιμο σε όλα τα διαφορετικά είδη χρηστών. Το συγκεκριμένο λεξικό αποτελεί ένα από τα προϊόντα του ερευνητικού προγράμματος Θαλής με τίτλο «Πόντος, Καππαδοκία, Αϊβαλί: Στα χνάρια της Μικρασιατικής Ελληνικής», το οποίο υλοποιείται στο Πανεπιστήμιο Πατρών με επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Αγγελική Ράλλη.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: πολυμεσικό, τριδιαλεκτικό, λεξικό, μικροδομή, μακροδομή, Μικρά Ασία.

11.1. Εισαγωγή – Στόχοι

Η σύνταξη λεξικών για την πρότυπη γλώσσα, μολονότι αποτελεί μια εξαιρετικά επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία, ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό παγιωμένες αρχές και πρακτικές της λεξικογραφικής έρευνας. Αντίθετα, η σύνταξη (δια-)διαλεκτικών λεξικών αποτελεί ένα εξαιρετικά καινοτόμο εγχείρημα, καθώς σημαντικά ζητήματα που αφορούν τόσο τον χαρακτήρα όσο και τη δομή και το περιεχόμενο τέτοιου είδους λεξικών δεν έχουν τύχει ακόμα συστηματικής διερεύνησης. Στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να παρουσιάσει τόσο τη μακροδομή όσο και τη μικροδομή του πρώτου πολυμεσικού τριδιαλεκτικού διαδικτυακού λεξικού για τις μικρασιατικές διαλέκτους της Καππαδοκίας, του Πόντου, και του Αϊβαλιού και των Μοσχονησίων (στο εξής και ΤΛΔΜΑ).

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του συγκεκριμένου λεξικού αποτελεί μέρος των δραστηριοτήτων του ερευνητικού προγράμματος AMIGRE, το οποίο είναι το ακρωνύμιο του προγράμματος «Πόντος, Καππαδοκία, Αϊβαλί: Στα χνάρια της Μικρασιατικής Ελληνικής»² που υλοποιείται από τρεις διαφορετικές ερευνητικές ομάδες (Πανεπιστή-

2. Για περισσότερες πληροφορίες μπορεί κανείς να ανατρέξει στην ιστοσελίδα του προγράμματος (<http://amigre.cs.teiath.gr/>).

μιο Πατρών, Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΤΕΙ Αθήνας) και επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Αγγελική Ράλλη.

Ανάμεσα στους βασικούς στόχους του προγράμματος είναι και οι εξής: (α) να παράσχει μία συστηματική και συνολική μελέτη των ποντιακών, των καππαδοκικών και των αίβαλιώτικων που απειλούνται με εξαφάνιση, (β) να παράσχει μία επιστημονική ανάλυση συγκεκριμένων φαινομένων, η οποία να ευθυγραμμίζεται με τις τελευταίες εξελίξεις της γλωσσολογικής θεωρίας και να προσφέρει καινούργια στοιχεία για τη λειτουργία των γλωσσικών μηχανισμών, (γ) να συγκρίνει τρεις γλωσσικές ποικιλίες με κοινή καταγωγή και παράλληλη εξέλιξη, με σκοπό να αποκαλύψει τις ομοιότητες και τις διαφορές τους σε συγχρονικό επίπεδο, αλλά και να χαρτογραφήσει τη διαφοροποίησή τους επισημαίνοντας τους παράγοντες που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στις διάφορες γλωσσικές αλλαγές της ιστορίας τους, (δ) να ανακαλύψει, να συλλέξει και να καταλογογραφήσει τις υπάρχουσες πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές που αποτελούν τη βάση για κάθε έρευνα (παρούσα και μελλοντική) σχετική με τις τρεις αυτές διαλέκτους, και (ε) να αρχαιοθετήσει ένα μεγάλο εύρος προφορικού και γραπτού υλικού το οποίο αποτελεί αναγκαίο όρο για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτών των κοινοτήτων.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων έχει συνδεθεί άρρηκτα με την ανάπτυξη συγκεκριμένων προϊόντων όπως (α) σώμα προφορικών δεδομένων (με επισημείωση, μετάφραση και μεταγλωσσικές πληροφορίες με τη βοήθεια ειδικού λογισμικού), (β) σώμα γραπτών κειμένων (επίσης με επισημείωση, μετάφραση και μεταγλωσσικές πληροφορίες με τη βοήθεια ειδικού λογισμικού), (γ) ερευνητικά άρθρα σχετικά με τη διαχρονική εξέλιξη και τη συγχρονική μορφή των διαλέκτων αλλά και τη σύγκριση μεταξύ τους, (δ) συλλογικό τόμο με ερευνητικές εργασίες για τις μικρασιατικές διαλέκτους, (ε) διδακτορική διατριβή, και (στ) ηλεκτρονικό λεξικό.

Η υλοποίηση του ΤΛΔΜΑ, λοιπόν, είναι ένα από τα προϊόντα του προγράμματος που αναμένεται να συμβάλουν στη συστηματική καταγραφή, μελέτη και ανάλυση της γλωσσικής ποικιλότητας της Μικρασίας και στην αρχαιοθέτηση ενός μεγάλου εύρους λεξιλογικού υλικού, το οποίο αποτελεί αναγκαίο όρο για τη διατήρηση της γλωσσικής πολιτιστικής κληρονομιάς μας. Φιλοδοξεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς για κάθε χρήστη με γενικό ή ειδικό ενδιαφέρον (μαθητή, φοιτητή, ερευνητή κ.λπ.). Μετά το πέρας του έργου, στόχος του Εργαστηρίου Νεοελληνικών Διαλέκτων είναι το συγκεκριμένο λεξικό να

εμπλουτιστεί και να διαμορφωθεί κατάλληλα, ώστε να μπορεί να εκδοθεί και σε έντυπη μορφή.³

11.2. Βασικές παραδοχές για τον (τυπολογικό) χαρακτήρα του διαλεκτικού λεξικού

Τα διαλεκτικά λεξικά αντιμετωπίζονται συχνά ως μονόγλωσσα συγχρονικά λεξικά λόγω της περιορισμένης μακροδομής τους, καθώς και του γεγονότος ότι η γλώσσα της μακροδομής και αυτή της μικροδομής αποτελούν ποικιλίες της ίδιας γλώσσας (Zgusta, 1971· Béjoint, 2000· Landau, 2001· Barbato & Varvaro, 2004· Ξυδόπουλος, 2008: 292-294· Χυδόπουλος & Ralli, 2013: 524-526).

Το ΤΛΔΜΑ, όπως και τα διαλεκτικά λεξικά γενικά, θεωρούμε ότι είναι αποτελεσματικότερο να αντιμετωπίζεται ως δίγλωσσο λεξικό, καθώς υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα στη γλώσσα της μακροδομής και της μικροδομής (Διάλεκτοι vs. Κοινής Νέας Ελληνικής) (βλ. Geeraerts, 1989: 294-295· Béjoint, 2000: 39· Marelllo, 2004: 351· Κατσογιάννου, 2008: 659· Ξυδόπουλος, 2011: 96-97· Χυδόπουλος & Ralli, 2013: 526). Επιπλέον, η εξαιρετικά πληροφοριακή μικροδομή του λεξικού, αλλά και η εκτενής μακροδομή του το κατατάσσει στα αυτούσια λεξικά και όχι στα γλωσσάρια (βλ. Hartmann & James, 1998).

Το συγκεκριμένο λεξικό δεν έχει συγχρονικό χαρακτήρα (δεν αποτελεί, λοιπόν, ένα συγχρονικό λεξικό), καθώς εμπεριέχει λήμματα από διαφορετικές χρονικές περιόδους (Penhallurik, 2009: 301). Έχοντας κατά νου ότι στόχος του ΤΛΔΜΑ είναι η καταγραφή και διάσωση της διαλεκτικής ποικιλίας στο λεξιλογικό επίπεδο, γίνεται σαφές ότι το τελευταίο είναι δυνατόν να περιλαμβάνει στοιχεία που μπορεί να μην περιορίζονται σε μια συγκεκριμένη περίοδο, αλλά να εκτείνονται χρονικά τόσο πίσω όσο και οι διαθέσιμες πηγές. Το διάστημα αυτό και για τις τρεις διαλέκτους μπορεί να εκτείνεται έως και 200 χρόνια (βλ. και Χυδόπουλος & Ralli, 2013: 526).

Τέλος, το ΤΛΔΜΑ αποδελτιώνει και συστηματοποιεί λεξιλόγιο που εντοπίζεται τόσο σε προφορικές όσο και σε γραπτές πηγές, είτε άμεσα είτε έμμεσα, για καθεμία από τις τρεις διαλεκτικές ποικιλίες (Van Keymeulen & De Tier, 2010), έχοντας μια εκτετατεμένη και εξαιρετι-

3. Δείγμα των πληροφοριών της μικροδομής σε έντυπη μορφή μπορεί κανείς να δει στο Παράρτημα Ι.

κά πληροφοριακή μικροδομή. Υπό αυτήν την έννοια, αποτελεί ένα τοπικό διαλεκτικό λεξικό (local microarea dialectal dictionary).

11.3. Μακροδομή

Όσον αφορά τα βασικά χαρακτηριστικά της μακροδομής, το λεξικό θα περιλαμβάνει όλο το συλλεγόν λεξιλόγιο για καθεμία από τις τρεις διαλέκτους, αποκλείοντας τα λεξικά στοιχεία που απαντούν και στην Κοινή Νέα Ελληνική, εκτός αν αυτά έχουν διαφορετική σημασία (βλ. Zgusta, 1971: 205).

Στην αρχική διαδικτυακή έκδοση του λεξικού η μακροδομή δεν θα είναι φυσικά ορατή και τοποθετημένη με αλφαβητική σειρά, όπως στα έντυπα λεξικά, αλλά δυναμική, αντικατοπτρίζοντας τις διαφορετικές επιλογές συνδυασμένης αναζήτησης που μπορεί να προσφέρει (Burke, 2003: 242-244). Πιο συγκεκριμένα, η αναζήτηση στο ΤΛΔΜΑ μπορεί να γίνεται βάσει διαφορετικών κριτηρίων όπως, για παράδειγμα, βάσει της λέξης-κεφαλής, της σημασίας, της ετυμολογίας, της διαλεκτικής περιοχής, της μορφολογικής διεργασίας κ.λπ. Παρ' όλα αυτά, το λεξικό θα είναι αλφαβητικό και όχι ονομασιολογικό, αν και τα λήμματα θα περιέχουν συγκεκριμένα χρηστικά σημάδια τα οποία θα αναφέρονται σε συγκεκριμένα θεματικά πεδία (βλ. τη σχετική υποενότητα στη μικροδομή).

Επιπλέον, με δεδομένο ότι τα διαθέσιμα ηλεκτρονικά λεξικά δεν έχουν περιορισμούς χώρου, αποφασίστηκε να συμπεριληφθούν ως ξεχωριστά λήμματα και λεξικές εκφράσεις (παγιωμένες, δηλαδή, φράσεις που δεν έχουν συνθετική σημασία, αλλά ισοδυναμούν σημασιολογικά με λέξεις) αντί της επιλογής να ενταχθούν σε ήδη υπάρχοντα λήμματα. Τέλος, οι διαφορετικές φωνητικές πραγματώσεις των λημάτων αποτελούν μέρος ενός λήμματος και όχι ξεχωριστή καταχώρηση, επιλογή η οποία προκρίνεται (α) για λόγους καλύτερης οργάνωσης, οικονομίας και αποφυγής επαναλήψεων, και (β) καθώς διευκολύνει τους χρήστες στην ανεύρεση όλων των απαραίτητων πληροφοριών στον συντομότερο δυνατό χρόνο (Κατσούδα, 2012: 120-121).

11.4. Πηγές

Με δεδομένο ότι σκοπός του ΤΛΔΜΑ είναι να ενσωματώσει αυθεντικό διαλεκτικό υλικό από τις διαλεκτικές ποικιλίες της Καππαδοκίας, του

Πόντου, και του Αίβαλιού και των Μοσχονησίων, θεωρήθηκε αναγκαίο να συλλεγεί, να μελετηθεί και να αξιοποιηθεί κατόπιν αξιολόγησης το λεξιλογικό υλικό που απαντάται σε κάθε είδους διαθέσιμη γραπτή πηγή (γλωσσάρι, γραμματική περιγραφή, λίστες λέξεων κ.λπ.) που αφορά καθεμία από τις διαλέκτους. Δυστυχώς οι διαθέσιμες πηγές δεν είναι εξίσου αξιόπιστες για όλες τις διαλέκτους.

Συγκεκριμένα, οι πηγές⁴ που λαμβάνονται υπόψη είναι οι εξής: δευτερογενείς γραπτές αλλά και διαδικτυακές πηγές για τα ποντιακά [γλωσσάρια, λίστες λέξεων, αλλά και το μόνο διαθέσιμο εκτενές ιστορικό λεξικό του Α. Παπαδόπουλου (1958-1961)], δευτερογενείς γραπτές πηγές (γλωσσάρια και διαλεκτικές περιγραφές) για τα καππαδοκικά και τα αίβαλιώτικα – καθώς για τις συγκεκριμένες ποικιλίες δεν υπάρχει κάποιο εκτενές έργο αντίστοιχο του λεξικού του Παπαδόπουλου για τα ποντιακά. Οι διαθέσιμες πηγές ελέγχονται, συμπληρώνονται και εμπλουτίζονται (α) από τις βάσεις προφορικών και γραπτών διαλεκτικών δεδομένων που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Θαλή (βλ. το άρθρο του Δημήτρη Παζαχαρίου στον ίδιο τόμο) και (β) από πληροφορίες που δίνουν φυσικοί ομιλητές των διαλεκτικών ποικιλιών, όπου αυτό είναι εφικτό. Οι τελευταίοι συνεισφέρουν σημαντικά στις πληροφορίες της μικροδομής του λεξικού, καθώς παρέχουν παραδείγματα χρήσης, επιβεβαιώνουν τύπους και προφέρουν τις λέξεις για να διαμορφωθούν τα αρχεία ήχου, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στον πολυμεσικό χαρακτήρα του.

11.5. Μικροδομή

11.5.1. Λέξη-κεφαλή

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που καλείται να αντιμετωπίσει μια λεξικογραφική ομάδα όταν σχεδιάζει τη μικροδομή ενός λεξικού είναι η μορφή της λέξης-κεφαλής (headword). Οι λέξεις-κεφαλές αποτελούν τύπους παραπομπής (citation forms) οι οποίοι πραγματώνονται είτε με μικρά γράμματα και τονικά σύμβολα (Rys & Van Keymeulen, 2009) είτε με κεφαλαία γράμματα και τονικά σύμβολα (Penhalluric, 2009), επιλογή η οποία έχει παγιωθεί ως πρακτική στην αγγλική λεξικογραφία (Markus & Heuberger, 2007: 356).

Η μορφή της λέξης-κεφαλής για του σκοπούς του ΤΛΔΜΑ πρέπει να είναι ουδέτερη, καθώς θα πρέπει να εγγυάται ότι δεν θα υπάρχουν

4. Για μια ενδεικτική λίστα των πηγών, βλ. Xydopoulos & Ralli, 2013: 534-535.

διαφορετικοί και αυθαίρετοι κανόνες ορθογραφίας ή/και προφοράς για την αποτύπωση διαφορετικών λημμάτων, αφού αυτό θα δυσχεράνει σημαντικά τη διαδικασία αναζήτησής τους. Ταυτόχρονα, οι ορθογραφικοί και φωνητικοί τύποι των λημμάτων θα πρέπει να είναι διακριτοί, ούτως ώστε το λεξικό να μπορεί να είναι εύχρηστο και αποτελεσματικό τόσο στους χρήστες που είναι φυσικοί ομιλητές των διαλέκτων ή έχουν κάποια σχέση με αυτές, όσο και σε χρήστες που δεν έχουν καμιά προηγούμενη γνώση αλλά και κανένα ιδιαίτερο γλωσσολογικό υπόβαθρο (μαθητές, γενικό κοινό κ.λπ.) (βλ. Durkin, 2010· Xydopoulos & Ralli, 2013).

Για τον λόγο αυτό οι λέξεις-κεφαλές αντιμετωπίζονται για τους σκοπούς του ΤΛΔΜΑ ως κανονικοποιημένοι τύποι (Landau, 2001: 98-99) και με την ορθογραφική έννοια (Xydopoulos & Ralli, 2013), απαλλαγμένοι από συγκεκριμένα φωνολογικά φαινόμενα τα οποία μπορεί να εμφανίζονται σε κάποιες (περιπτώσεις σε ορισμένες) από τις διαλεκτικές ποικιλίες, όπως για παράδειγμα οι στενώσεις (η τροπή δηλαδή των άτονων μέσων φωνηέντων στα αντίστοιχα υψηλά), οι κωφώσεις (η αποβολή δηλαδή των άτονων υψηλών φωνηέντων) ή οι επενθέσεις φωνημάτων (φωνηέντων ή συμφώνων).

Στο ίδιο πνεύμα, η απόδοση των λέξεων-κεφαλών σε ημιφωνητική μορφή αποφεύγεται, προκειμένου να απαλλαγεί το λεξικό από τα μειονεκτήματα της πρακτικής που ακολουθούσαν οι ερασιτέχνες λεξικογράφοι, οι οποίοι μετέγραφαν βάσει της διαίσθησης ή της ακοής τους (βλ. μεταξύ άλλων Barbato & Varvaro, 2004: 434· Γιακουμάκη κ.ά., 2004: 926).

Η κεφαλαιογράμματα μορφή της λέξης-κεφαλής επιλέχθηκε ως η πλέον κατάλληλη, καθώς (α) διαφοροποιείται από τις ορθογραφικές συμβάσεις της Κοινής Νέας Ελληνικής, (β) δεν ρυθμίζει κανόνες προφοράς και ορθογραφίας στις διαλέκτους, (γ) επιτρέπει την παρουσίαση των διαφορετικών ορθογραφικών και φωνητικών τύπων στη μικροδομή (βλ. Κατσούδα, 2012: 127), και (δ) απαλλάσσει από τη χρήση διαφορετικών και αυθαίρετων κανόνων προφοράς και ορθογραφίας για την ίδια διάλεκτο αλλά και τις διαλέκτους μεταξύ τους.

Η ένταξη διαφορετικών ορθογραφικών και φωνητικών τύπων στη διαλεκτική λεξικογραφία αποτελεί κρίσιμης σημασίας επιλογή, καθώς, αντίθετα με την Κοινή Νέα Ελληνική, οι διάλεκτοι δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης, κάθαρσης ή προτυποποίησης. Ως εκ τούτου, επιδεικνύουν μεγαλύτερη ανοχή στην ποικιλότητα, κάτι που αξίζει να συστηματοποιηθεί και να αποτυπωθεί σε ένα διαλεκτικό ηλε-

κτρονικό λεξικό. Επιπλέον, έχοντας κατά νου τον τυπολογικό χαρακτήρα αλλά και το προφίλ του συγκεκριμένου λεξικού, υιοθετήθηκαν ως λέξεις-κεφαλές αυτές οι ορθογραφικές μορφές που φαίνονται επικρατέστερες στις διαθέσιμες πηγές (βλ. Κατσούδα, 2012: 126· Γιακουμάκη κ.ά., 2004: 926).

Ακολουθεί ένα ενδεικτικό παράδειγμα-στιγμιότυπο από το περιβάλλον της βάσης, όπου φαίνεται η άτονη κεφαλαιογράμματη απόδοση της λέξης-κεφαλής για το λήμμα ΨΥΧΟΥΡΝΤΙΖΩ της Αίβαλιώτικης, το οποίο στη διάλεκτο πραγματώνεται ως ψχουρντίζου – «ψιχαλίζω, ραντίζω»:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.1: Λέξη-κεφαλή

The screenshot shows a software interface for a linguistic database. At the top, there is a search bar with the text '* Λέξη-κεφαλή: ΨΥΧΟΥΡΝΤΙΖΩ' and a search button. Below it, the entry is identified as 'Επιμολογία: [τουρκ. ψύσκυρντεκ 'αναβλύζω]'. Below the search bar is a table with the following columns: Κωδικός, Φωνητικός Τύπος, Αρχικό Ήχου Προφοράς, Φωνητική Ορθογραφία, Μεταδοσιακός Παράγωγος, and Λέξη Κατηγορία. The table contains one row with the following data: Κωδικός: 7042, Φωνητικός Τύπος: ψουρντάου, Αρχικό Ήχου Προφοράς: (empty), Φωνητική Ορθογραφία: ψχουρντίζου, Μεταδοσιακός Παράγωγος: (empty), and Λέξη Κατηγορία: Ρήμα.

Κωδικός	Φωνητικός Τύπος	Αρχικό Ήχου Προφοράς	Φωνητική Ορθογραφία	Μεταδοσιακός Παράγωγος	Λέξη Κατηγορία
7042	ψουρντάου		ψχουρντίζου		Ρήμα

11.5.2. Τυπικό σχόλιο

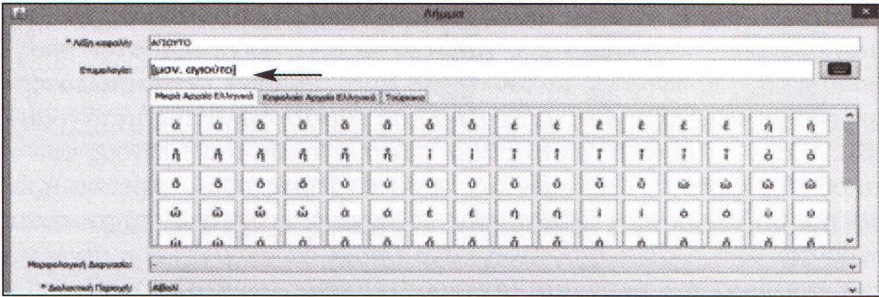
Τα λήμματα περιέχουν τέσσερα είδη πληροφορίας που αφορούν το τυπικό μέρος. Αυτά είναι η ετυμολογία, ο φωνητικός τύπος, η μορφολογική διεργασία που μπορεί να παράγει το λήμμα, καθώς και η λεξική του κατηγορία.

11.5.2.1. Ετυμολογία

Σχετικά με την ετυμολογική πληροφορία, στόχος του συγκεκριμένου λεξικού –το οποίο δεν έχει ιστορικό χαρακτήρα– είναι η συνοπτική και οικονομική απόδοση ετυμολογικής πληροφορίας με εύληπτο τρόπο για κάθε χρήστη. Για τον λόγο αυτό, δίνεται έμφαση στα λεξικά στοιχεία (θέματα) και όχι στις διαδικασίες (φωνολογικές, μορφολογικές κ.λπ.) από τις οποίες μπορεί να παράγονται. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η σύγχυση μεταξύ ετυμολογίας και μορφολογικής διεργασίας, η οποία παρέχεται σε ξεχωριστό πεδίο. Η ετυμολογική πληροφορία περιορίζεται στην αμέσως προηγούμενη συγχρονία και δεν στοχεύει στην παράθεση του απώτατου πρόγονου τύπου. Αχο-

λουθεί ενδεικτικά η ετυμολογική πληροφορία για το λήμμα της αϊβαλιώτικης ΑΓΙΟΥΤΟ – «βόηθεια»:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.2: Ετυμολογική πληροφορία

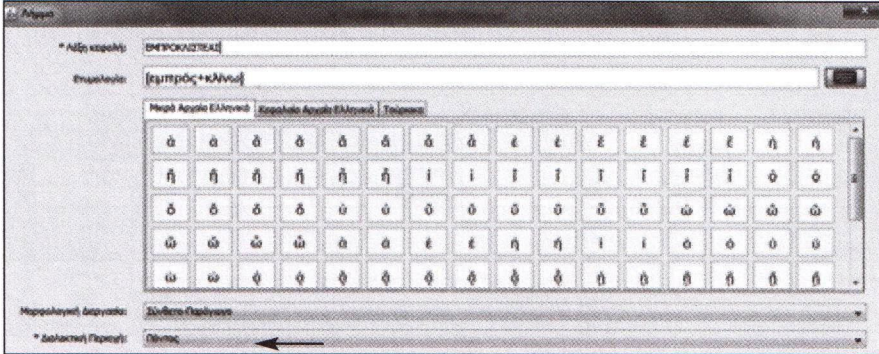

Όπως φαίνεται στο σχετικό πεδίο, δηλώνεται ότι το λήμμα ΑΓΙΟΥΤΟ – «βόηθεια» προέρχεται από τον μεσαιωνικό τύπο. Δεν γίνεται αναφορά στην πηγή του μεσαιωνικού τύπου (ιταλικό δάνειο στη μεσαιωνική ελληνική για το οποίο βλ. Κριαράς, 2012).

11.5.2.2. Μορφολογική διεργασία

Στο ομώνυμο πεδίο παρατίθενται πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες που συμμετέχουν στον σχηματισμό του συγκεκριμένου λήμματος ή/και με το status τους συγχρονικά. Έτσι, στο μενού σημειώνονται η παραγωγή, η σύνθεση, η λεξικοποιημένη φράση, ο συμφυρμός ή ο συνδυασμός διαδικασιών, όπως για παράδειγμα παραγωγή και σύνθεση για το λήμμα της ποντιακής ΕΜΠΡΟΚΛΙΣΤΕΑΣ – «αυτός που γέρνει προς τα μπρος, καμπούρης»:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.3: Μορφολογική διεργασία

11.5.2.3. Φωνητικός τύπος

Η παράθεση φωνητικών τύπων αποτελεί ένα από τα πιο ουσιώδη μέρη της μικροδομής κάθε μοντέρνου διαλεκτικού λεξικού, καθώς εγγυάται ότι εκτός από τις άλλες (ετυμολογικές, μορφολογικές και σημασιολογικές) πληροφορίες ο χρήστης θα έχει πρόσβαση στην πραγματική τους προφορά. Για τον σκοπό αυτό, κρίθηκε ως ασφαλέστερη μεθοδολογικά επιλογή η μεταγραφή σε ευρεία φωνητική μεταγραφή (βλ. Atkins & Rundell, 2008) βάσει των συμβόλων του διεθνούς φωνητικού αλφαβήτου. Αξιοποιώντας τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει η ηλεκτρονική έκδοση ενός λεξικού, οι φωνητικοί τύποι συνοδεύονται από αρχεία ήχου (wav) στα οποία θα ακούγεται η πραγματική προφορά των ήχων από φυσικούς ομιλητές των διαλέκτων – όπου αυτό είναι δυνατόν. Η συγκεκριμένη επιλογή είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς απαλλάσσει από ασυμφωνίες και χάσματα που μπορεί να παρατηρούνται ανάμεσα στους ορθογραφικούς τύπους, όπως αυτοί απαντώνται στις γραπτές πηγές, και στην πραγματική τους προφορά (βλ. Γιακουμάκη κ.ά., 2004: 927 Xydopoulos & Ralli, 2013).

Στα παραδείγματα-στιγμιότυπα που ακολουθούν, αποτυπώνονται οι διαφορετικοί φωνητικοί τύποι ενός λήμματος σε ευρεία φωνητική μεταγραφή. Πιο συγκεκριμένα, για κάθε παράδειγμα φαίνονται στο περιβάλλον της βάσης οι φωνητικοί τύποι αριστερά, ενώ οι αντίστοιχοι ορθογραφικοί τύποι στα δεξιά (κάτω από την ταμπέλα «φωνητική ορθογραφία»).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.4: Φωνητικοί τύποι

α) για το λήμμα της αϊβαλιώτικης ΑΓΡΙΑΝΤΙΣΤΟΣ – «αγροίκος»

Κωδικός	Φωνητικός Τύπος	Αρχικό Ήχου Προφοράς	Φωνητική Ορθογραφία	Μικρολειτουργικές Περιπτώσεις	Λεξική Κατηγορία
67	[aɣɾiˈkɔs/]		[αγρiλiˈτσπας]	Πάμπλο	Επίθετο
68	[aɣɾiˈkɔs/]		[αγρiλiˈτσπας]		Επίθετο
69	[aɣɾiˈkɔs/]		[αγρiλiˈτσπας]		Επίθετο

β) για το λήμμα της ποντιακής ΤΟΣΕΚΙ – «στρώμα»

Τύποι Προσφώνησης: **Σημάδια**

Δημιουργία Νέου Τύπου Προσφώνησης

Κωδικός	Φωνητικός Τύπος	Αρχικό Ήχου Προσφώνησης	Φωνητική Ορθογραφία	Μεταδοσιακτικές Παραχές	Λέξη Κατηγορία
6 965	ts/éc		τσάκι	καλίδα	Οικιστικό Ουδέτερο
6 966	ts/éc		τσουάκι	Τραπεζούντα	Οικιστικό Ουδέτερο
6 967	ts/éc		τσάσαν	Κατσούνια	Οικιστικό Ουδέτερο
6 968	ts/éc		τσάκι	Τραπεζούντα, Κατσούνια, Καλίδα	Οικιστικό Ουδέτερο
6 969	ts/éc		τσάκι	Καλίδα	Οικιστικό Ουδέτερο
6 970	ts/éc		τσάκι	Καλίδα	Οικιστικό Ουδέτερο

γ) για το λήμμα της καππαδοκικής ΓΑΡΙΣΤΟΥΡΝΤΙΖΩ – «ανακατεύω»

Τύποι Προσφώνησης: **Σημάδια**

Δημιουργία Νέου Τύπου Προσφώνησης

Κωδικός	Φωνητικός Τύπος	Αρχικό Ήχου Προσφώνησης	Φωνητική Ορθογραφία	Μεταδοσιακτικές Παραχές	Λέξη Κατηγορία
4238	γarisurduzu		γarisururduzu	Μασί	Ρήμα
4239	γarisurduzu		γarisurururduzu	Μασί	Ρήμα
4258	γarisurduzu		γarisururduzu	Σινώδες	Ρήμα
4259	γarisurduzu		γarisururduzu	Μασί	Ρήμα

Βλέπε Επίσης

Τέλος, στο στιγμιότυπο που ακολουθεί φαίνεται το περιβάλλον της βάσης στο οποίο γράφονται οι φωνητικοί τύποι και συνδέονται με τα αρχεία ήχου.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.5: Σύνδεση φωνητικών τύπων με τα αρχεία ήχου

Επεξεργασία Τύπου Προσφώνησης

* Φωνητικός Τύπος: γarisurduzu

Αλφάβητο | Δοσολογία Σημάτων | Μη Δοσολογία Σημάτων | Βήλη

α	ε	ο	αε	β	θ	β	ο	ε	ς	δ	τ	θ	θς	φ
θ	α	ε	ο	α	ε	ι	φ	γ	γ	κ	κ	η	η	η
ι	η	ι	ε	ι	ι	ε	ε	λ	η	ω	ω	η	η	η
ρ	η	θ	φ	θ	αε	σ	ι	ι	φ	ι	κ	η	η	η
ε	φ	φ	η	θ	ω	ω	α	γ	γ	α	χ	λ	λ	λ
γ	α	ζ	ζ	?	?	ε	ε	ι	η	ι	η	η	η	η

Αρχικό Ήχου Προσφώνησης: Επιλογή αρχείου ήχου... Αναπαραγωγή Απενεργοποίηση ήχου

Open

Look in: D:\DialectDictionary_8

- Downloads
- lib
- New folder
- Uploads

File name:

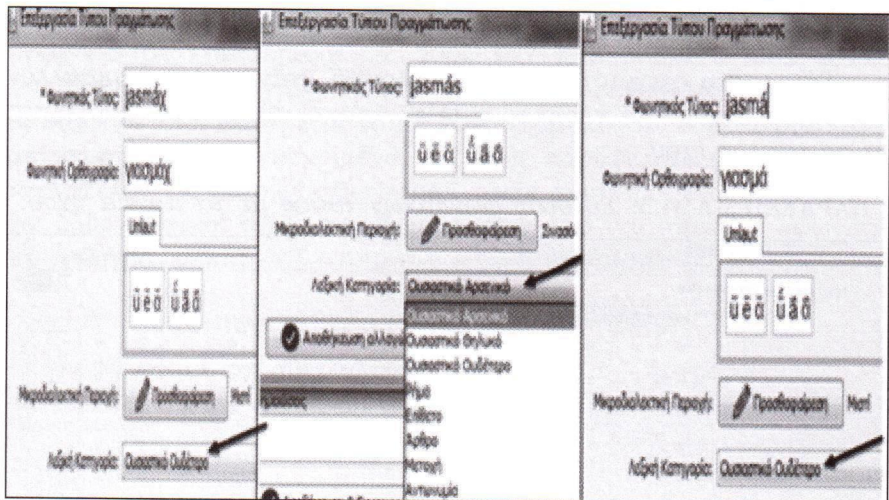
Files of type: Audio files

Open Cancel

11.5.2.4. Λεξική κατηγορία

Η πληροφορία σχετικά με τη λεξική κατηγορία δεν καταχωρείται στο συγκεκριμένο λεξικό στο πεδίο της λέξης-κεφαλής, αλλά δίνεται ξεχωριστά για κάθε διαφορετικό φωνητικό τύπο. Θεωρείται ότι η συγκεκριμένη λεξικογραφική πρακτική είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς επιτρέπει την κωδικοποίηση και συστηματοποίηση των μικρο-διαλεκτικών διαφοροποιήσεων. Μια τυπική περίπτωση μικρο-διαλεκτικής διαφοροποίησης αφορά την πραγμάτωση του γένους, πληροφορία η οποία κωδικοποιείται μαζί με τη λεξική κατηγορία του ουσιαστικού. Για παράδειγμα, το λήμμα της καππαδοκικής ΓΙΑΣΜΑ περιλαμβάνει δύο ουδέτερες πραγματώσεις από το Μιστί και μία αρσενική από τη Σινασό, η οποία μαρκάρεται σε κάθε διαφορετικό τύπο. Η απεικόνισή τους στο περιβάλλον της βάσης φαίνεται στο στιγμιότυπο που ακολουθεί:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.6: Απόδοση λεξικής κατηγορίας για τις διαφορετικές πραγματώσεις ενός λήμματος

11.6. Σημασιολογικό σχόλιο

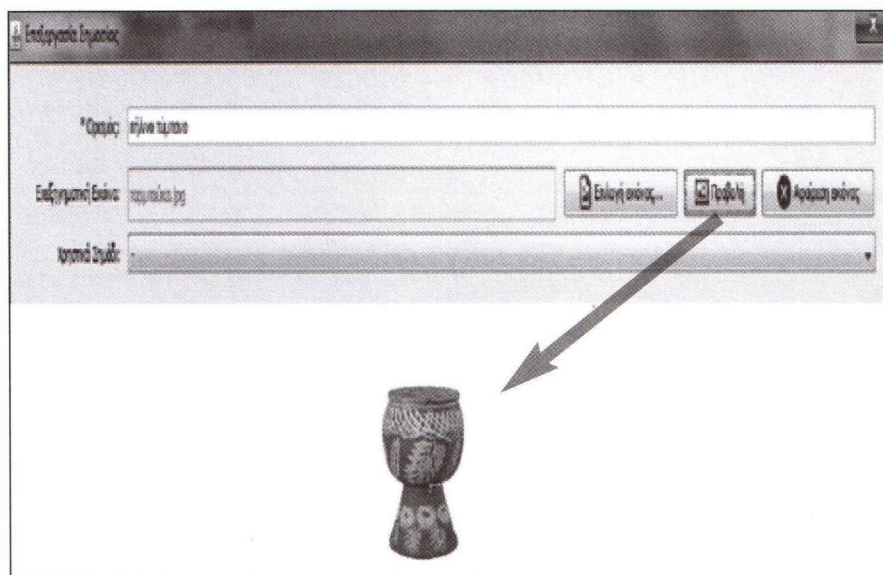
Τα λήμματα περιέχουν επίσης πληροφορίες που αφορούν το σημασιολογικό μέρος. Αυτές είναι οι ορισμοί που συνοδεύονται από πολυμεσικές πληροφορίες, ένας μικρός θησαυρός, ισοδύναμα στις άλλες διαλέκτους, χρηστικά σημάδια και παραδείγματα χρήσης.

11.6.1. Ορισμοί

Οι ορισμοί που δίνονται στα λήμματα του λεξικού είναι στην πλειοψηφία τους συνωνυμικοί (Geeraerts, 2003: 88), παρέχοντας τις αντίστοιχες σημασίες στην ΚΝΕ. Οι προτασιακοί ορισμοί επιλέγονται για τα λήμματα που έχουν κάποια ειδική σημασία στη διάλεκτο η οποία είναι δύσκολο να αποδοθεί μονολεκτικά (π.χ. ένα ειδικό εργαλείο για το οποίο δεν υπάρχει ακριβές αντίστοιχο κ.λπ.). Αξιοποιώντας τον ηλεκτρονικό χαρακτήρα του λεξικού, επιλεγμένα λήμματα εμπλουτίζονται σημασιολογικά με πολυμεσικές πληροφορίες, όπως για παράδειγμα με εικόνα ή video. Στο στιγμιότυπο που ακολουθεί βλέπετε τη σημασία του λήμματος της αϊβαλιώτικης ΝΤΑΡΑΜΠΟΥΚΑ – «πήλινο τύμπανο», το οποίο συνοδεύεται και από εικόνα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.7: Ορισμός λήμματος με πολυμεσική πληροφορία

Επιπλέον, η πολυσημία και η ομωνυμία αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως στα πρωτοτυπικά/κοινά λεξικά (βλ. Markus & Heuberger, 2007). Όσον αφορά την πολυσημία, οι διαφορετικές σημασίες ενός λήμματος αριθμούνται ξεχωριστά και καταχωρούνται σε διαφορετική σειρά (με διαφορετική αρίθμηση) στη μικροδομή του λεξικού.

Προτεραιότητα δίνεται στην κυριολεκτική σημασία, ενώ ακολουθούν οι μεταφορικές. Ενδεικτικό παράδειγμα ακολουθεί αμέσως παρακάτω για το λήμμα ΑΠΟΓΡΙΖΕΩ της ποντιακής, στο οποίο οι κυριολεκτικές σημασίες προηγούνται ενώ η μεταφορική παρατίθεται τελευταία με την προσθήκη της σχετικής συντόμευσης (μτφ.).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.8: Πολύσημα λήμματα

The screenshot shows a software interface for searching Greek words. At the top, there is a search bar containing the word "ΑΠΟΓΡΙΖΕΩ". Below it, there is a field for "Επιμαχίες" containing "[γριζέω]". A large grid of Greek characters is displayed, organized into rows and columns. Below the grid, there are fields for "Μέτρο γενική πληθυντική" (Plural Genitive Measure) and "Απολακτική Παράση" (Diacritical Sign). At the bottom, there is a table with the following data:

Κωδικός	Ορατός	Χρηστικό Σημάδι	Επιδηγματική Έκδοση	Πλήθος παραδειγμάτων
809	ισοδύναμο φένο από τον σφρά	Γραφή		0
810	κάνει θρησκευτικές καρπές από το δέντρο	Γραφή		0
811	αυθεντικό έδαφος για καλλιέργεια	Γραφή		0
812	μτφ. καταστρέφω, εξολοθίζω			0

11.6.2. Θησαυρός

Μέρος του σημασιολογικού σχολίου του λεξικού αποτελεί επίσης και ένας μικρός θησαυρός, ο οποίος περιλαμβάνει συνώνυμα και αντώνυμα για συγκεκριμένα λήμματα. Με αυτόν τον τρόπο –μέσω του θησαυρού–, οι χρήστες μπορούν να παραπέμπονται από ένα λήμμα σε άλλα σχετικά. Στο παράδειγμα που ακολουθεί μπορείτε να δείτε ένα δείγμα του θησαυρού για το λήμμα ΑΠΟΓΡΑΔΙΚΑ – «μεγαλόσωμη και ασουλούπωτη γυναίκα», του οποίου συνώνυμο αποτελεί το λήμμα ΚΑΡΤΑΛΑ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.9: Δείγμα του θησαυρού

Λήμμα

* Λήξη καρφής: ΑΓΓΙΟΥΡΑΔΑ ←

Ετυμολογία: [νελ. άγγριο + ροδία]

Μικρά Αρχαία Ελληνικά   Κλασικά Αρχαία Ελληνικά   Τουρκικά

Επεξεργασία Σημασίας

* Ορατός: μεγαλύτερη και ασυλόγητη γυναίκα

Επεξηγηματική Εκάντα:

Χρηστικά Σημάδια: -

Παράδειγμα Χρήσης

Κωδικός	Παράδειγμα Χρήσης	Μετάφραση στην ΚΝΕ	Πηγή	Τύπος Πηγής
53	Άσπην' τν άγγιουραδά πίνου...	Άσπην την ασυλόγητη γυναίκα...		

Θησαυρός:

Κωδικός Λήμματος	Κωδικός Σχέσης	Λήξη - Καρφής	Ετυμολογία	Διαλεκτική Προφογή	Σχόση
0	ε	ΚΑΡΤΑΑ	←		Συνώνυμο

11.6.3. Ισοδύναμα σε άλλες διαλέκτους

Μιλώντας για τριδιαλεκτικό λεξικό, θα πρέπει να αναφερθεί ότι το συγκεκριμένο χαρακτηρίζεται ως τέτοιο, καθώς μία από τις βασικές του δυνατότητες είναι να συσχετίζει λήμματα των τριών διαλέκτων μεταξύ τους τα οποία έχουν την ίδια ή παρόμοια σημασία. Με αυτόν τον τρόπο, λήμματα από τις τρεις διαφορετικές διαλέκτους συσχετίζονται, αποκαλύπτοντας τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα διαλεκτικά συστήματα. Στο παράδειγμα-στιγμιότυπο που ακολουθεί μπορείτε να δείτε κάποιους από τους συσχετισμούς του λήμματος ΖΑΜΠΟΥΝΑ της αϊβαλιώτικης και του λήμματος ΑΓΓΕΙΟ της ποντιακής. Αυτά στο περιβάλλον της βάσης ονομάζονται *ισοδύναμα σε άλλες διαλέκτους*.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.10: Ισοδύναμα σε άλλες διαλέκτους

The screenshot shows a software interface with two main sections. The top section is titled "Παράδειγμα κρήνης" (Example of a well) and contains a table with the following data:

Κωδικός	Παράδειγμα κρήνης	Προέλευση στην ΚΕΕ	Πηγή	Τύπος Πηγής
579	Τ' βρακίνα γ' την ελε φραγιάν' από κορ...	Τ' βρακίνα που την ελε φραγιάνη από...		

The bottom section is titled "Ισοδύναμα σε άλλες διαλέκτους" (Equivalent in other dialects) and contains a table with the following data:

Κωδικός Σημασίας	Ομοειδή Σημασίας	Χρηστική Σημασία	Κωδικός Μήματος	Αξία - Κατάληξη Μήματος	Επιτακτικό Μήματος	Μεταφραστική Διαγραφή...	Διαλεκτική Παρατήρηση
331	το γενεακό όνομα...		304	ΑΓΓΕΙΟ	{αρε-άγγειο}		Γένεας

11.6.4. Χρήση – Χρηστικά σημάδια

Τα χρηστικά σημάδια εντάσσονται στη μικροδομή του λεξικού, καθώς θεωρείται ότι αποτελούν τον πλέον ενδεδειγμένο τρόπο για να δηλωθεί το επίπεδο (ύψους) και το εύρος χρήσης των λημμάτων. Τα θεματικά πεδία που έχουν οριστεί για τον προσδιορισμό των λημμάτων και τον εμπλουτισμό του σημασιολογικού σχολίου του λεξικού είναι τα εξής: γεωργία, κτηνοτροφία, φυτολογία, ζωολογία, οικοκυρικά, ιατρική, αλιεία, υφαντική, ελαιουργία, θρησκεία. Στο στιγμιότυπο που ακολουθεί παρατίθεται ένα ενδεικτικό παράδειγμα ορισμού και χρηστικού σημαδιού για το λήμμα της αϊβαλιώτικης ΑΠΟΛΥΤΟ – «απλό σχέδιο ύφανσης στον αργαλειό»:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 11.12: Παράδειγμα χρήσης

Επεξεργασία Παράδειγματος Χρήσης

* Παράδειγμα: Σ' από μη Λες να σπεί, τσιδει γοβισης

Umlaut

ü ë ä   ú å å

Μετάφραση στην ΚΝΕ: Μη Λες τίποτο σ' αυτόν, ένα κουτσομπόλης.

Πηγή: Κοτσονίδης

Τύπος Πηγής: Λεξικό-γλωσσάρι

Αποθήκευση αλλαγών   Επιστροφή

11.7. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, στη συγκεκριμένη συμβολή παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν οι βασικές λεξικογραφικές πρακτικές του πρώτου πολυμεσικού τριδιαλεκτικού διαδικτυακού λεξικού για τις μικρασιατικές διαλέκτους του Αϊβαλιού και των Μοσχονησίων, της Καππαδοκίας και του Πόντου (ΤΛΔΜΑ), το οποίο θα περιλαμβάνει περίπου 2.500 λήμματα για καθεμία διάλεκτο. Το ΤΛΔΜΑ αποτελεί ένα από τα προϊόντα του ερευνητικού προγράμματος Θαλής με τίτλο «Πόντος, Καππαδοκία, Αϊβαλί: Στα χνάρια της Μικρασιατικής Ελληνικής», το οποίο υλοποιείται στο Πανεπιστήμιο Πατρών με επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Αγγελική Ράλλη. Η δυναμική του μακροδομή θα επιτρέπει στους χρήστες να εφαρμόζουν πολλαπλά κριτήρια στις μηχανές αναζήτησης, ενώ, όσον αφορά το επίπεδο της μικροδομής, θα υπάρχει πρόσβαση σε ποικιλία από δεδομένα (γραπτά, ακουστικά, οπτικά, βίντεο). Ειδικότερα, όσον αφορά την οργάνωση της μικροδομής: (α) οι λέξεις-κεφαλές δίνονται με κεφαλαία γράμματα, (β) οι ετυμολογικές πληροφορίες περιορίζονται σε βασικές αλλά ουσιώδεις πληροφο-

ρίες για την αμέσως προηγούμενη μορφή και όχι για τον απώτατο πρόγονο, (γ) οι μορφολογικές διαδικασίες αποτελούν μέρος των πληροφοριών στη μικροδομή, (δ) η φωνητική μεταγραφή σε συνδυασμό με αρχεία ήχου παρουσιάζουν την αυθεντική προφορά, (ε) η ενδο-διαλεκτική διαφοροποίηση παρουσιάζεται και συστηματοποιείται τόσο με τους φωνητικούς όσο και με τους ορθογραφικούς τύπους, (στ) οι ορισμοί είναι σύντομοι και επιτρέπουν συνδέσεις με άλλα λήμματα είτε ενδο-διαλεκτικά είτε δια-διαλεκτικά, (ζ) τα χρηστικά σημάδια παρέχουν πληροφορίες για θεματικά πεδία ή/και πραγματολογικές πληροφορίες, και, τέλος, (η) τα παραδείγματα αυθεντικής χρήσης στη διάλεκτο, με μετάφραση στην ΚΝΕ, βοηθούν στην περαιτέρω εξοικείωση των χρηστών τόσο με τη σημασία των λημμάτων όσο και με το περιβάλλον χρήσης τους. Μετά την ολοκλήρωσή του το λεξικό θα είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο, σε συγκεκριμένη σελίδα, και εύκολα προσβάσιμο σε όλα τα διαφορετικά είδη χρηστών.

Κατά συνέπεια, το λεξικό αναμένεται να συμβάλει στην καταγραφή και διάσωση πολύτιμου λεξιλογικού υλικού της μικρασιατικής ελληνικής και να αποτελέσει ένα φιλικό ηλεκτρονικό εργαλείο σε κάθε είδους (διαφορετικό) χρήστη, ο οποίος μπορεί να ενδιαφέρεται για την αναζήτηση οποιασδήποτε λεξιλογικής πληροφορίας σχετικά με τις μικρασιατικές διαλέκτους. Σε αυτό το πνεύμα, το ΤΛΔΜΑ μπορεί να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμο και στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους μαθητές ως ένα εύχρηστο εργαλείο αναζήτησης διαλεκτικού λεξιλογικού υλικού που αποκαλύπτει την ποικιλία και τον πλούτο των νεοελληνικών διαλέκτων και συμβάλλει μέσω και του πολυμεσικού του χαρακτήρα στη συνειδητοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς –που μεταφέρεται με τις διαλέκτους–, άρα και στην αναγκαιότητα της διατήρησής τους.

Βιβλιογραφία

- Atkins, B.T.S. & Rundell, M. (2008). *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- Barbato, M. & Varvaro, A. (2004). «Dialect dictionaries», *International Journal of Lexicography*, 17(4): 429-439.
- Béjoint, H. (2000). *Modern lexicography: An introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Burke, S.M. (2003). «The design of online lexicons». In P. van Sterken-

- burg (Ed.), *A practical guide to lexicography* (pp. 240-249). Amsterdam: John Benjamins.
- Γιακουμάκη, Ε., Καραντζή, Χ. & Μανωλέσσου, Ι. (2004). «ΙΛΝΕ και ηλεκτρονική λεξικογραφία». Στο *Πρακτικά του βου ICGL* (σ. 921-929), Ρέθυμνο, Κρήτη, 18-21 Σεπτεμβρίου 2003. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Durkin, P. (2010). «Assessing non-standard writing in lexicography». In R. Hickey (Ed.), *Varieties of English in writing: The written word as linguistic evidence* (pp. 43-60). Amsterdam: John Benjamins.
- Geeraerts, D. (1989). «Principles in monolingual lexicography». In F. J. Hausmann, O. O. Reichmann, H. E. Wiegand & L. Zgusta (Eds.), *Wörterbücher/Dictionaries/Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie* (pp. 287-296). Berlin: Walter de Gruyter.
- Geeraerts, D. (2003). «Meaning and definition». In P. van Sterkenburg (Ed.), *A practical guide to lexicography* (pp. 83-93). Amsterdam: John Benjamins.
- Hartmann, R.R.K. & James, G. (1998). *Dictionary of Lexicography*. London: Routledge.
- Κατσογιάννου, Μ. (2008). «Διαλεκτικά Λεξικά της Νέας Ελληνικής». Στο Α. Μόζερ, Α. Μπακάκου-Ορφανού, Χ. Χαραλαμπίδης & Δ. Χειλά-Μαρχοπούλου (Επιμ.), *Γλώσσης χάριν: Τόμος αφιερωμένος από τον Τομέα Γλωσσολογίας στον Καθηγητή Γεώργιο Μπαμπινιώτη* (σ. 649-663). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατσούδα, Γ. (2012). «Διαλεκτική Λεξικογραφία: Επισκόπηση και Ζητήματα», *Λεξικογραφικό Δελτίο*, 26: 77-159.
- Κριαράς, Ε. (2012). *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας (1100-1669)*, τόμ. Α-ΙΗ. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Landau, S.I. (2001). *Dictionaries: The art and craft of lexicography* (2nd edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Marello, C. (2004). «Lexicography in Italy: Specific themes and trends», *International Journal of Lexicography*, 17(4): 349-356.
- Markus, M. & Heuberger, R. (2007). «The architecture of Joseph Wright's English Dialect Dictionary: preparing the computerized version», *International Journal of Lexicography*, 20(4): 355-368.
- Ευδόπουλος, Γ. (2008). *Εισαγωγή στη μελέτη της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαδόπουλος, Α.Α. (1958-1961). *Ιστορικών Λεξικόν της Ποντιακής Δια-*

λέκτου, 2 τόμοι. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών [Παράρτημα 3 Περιοδικού Αρχείου Πόντου].

- Penhallurick, R. (2009). «Dialect dictionaries». In A. P. Cowie (Ed.), *The Oxford History of English Lexicography*, volume II (pp. 290-313). Oxford: Oxford University Press.
- Rys, K. & Van Keymeulen, J. (2009). «Intersystemic correspondence rules and headwords in Dutch dialect lexicography», *International Journal of Lexicography*, 22: 129-150.
- Van Keymeulen, J. & De Tier, V. (2010). «Pilot project: A Dictionary of the Dutch Dialects». In *Proceedings of the 14th Euralex International Congress* (pp. 754-763). Ljouwert/Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Xydopoulos, G. & Ralli, A. (2013). «Greek dialects in Asia Minor: Setting lexicographic principles for a tridialectal dictionary». In M. Janse, B. Joseph, A. Ralli & M. Bagriacik (Eds.), *Online Proceedings of the 5th International Conference on Modern Greek Dialects and Linguistic Theory* (MGDLT 5, Ghent Belgium, 20-22 September 2012) (pp. 524-536). http://imgd.philology.upatras.gr/en/research/downloads/MGDLT5_proceedings.pdf
- Zgusta, L. (1971). *Manual of lexicography*. The Hague: Mouton.

Abstract

This paper discusses the compilation of the first multi-media tridialectal online dictionary of the Asia Minor Greek Dialects of Aivali, Pontus and Cappadocia (TDGDAM). This dictionary is a deliverable of the “Thales AMIGRE” project and aims to constitute an innovative piece of reference work in the area of dialectal (e-) lexicography, both in terms of theory and application, taking into consideration the rather scarce relevant literature. All major issues concerning its macrostructure and microstructure are discussed (among others headword, pronunciation, grammar, origin, meaning and usage) accompanied by illustrative examples.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΕΙΓΜΑ ΕΚΤΥΠΩΣΙΜΗΣ ΜΟΡΦΗΣ ΛΗΜΜΑΤΟΣ

Λέξη-κεφαλή: ΖΑΜΠΟΥΝΑ

Ετυμολογία: [ζαμπούν'ς]

Διαλεκτική περιοχή: Αϊβαλί

Τύποι πραγμάτωσης:

1. Φωνητικός τύπος: zabúna

Φωνητική ορθογραφία: ζαμπούνα

Λεξική κατηγορία: Ουσιαστικό θηλυκό

Σημασίες:

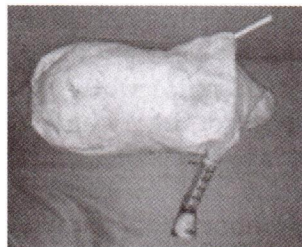
1. Ορισμός: λεπτό καλαμάκι, συνήθως από σιτάρι, το οποίο χρησιμοποιούσαν ως παιδική σφυρίχτρα.

Παραδείγματα χρήσης:

1. Παράδειγμα χρήσης: Πέφτιτι μπρος, να πάμι στου χωράφ να κάνουμι ζαμπούνις.

Μετάφραση στην ΚΝΕ: Εμπρός, πάμε στο χωράφι να κάνουμε ζαμπούνες.

2. Ορισμός: πνευστό μουσικό όργανο.

Επεξηγηματική εικόνα: ζαμπούνα. JPG

Παραδείγματα χρήσης:

2. Παράδειγμα χρήσης: Τ_ζαμπούνα_τ την είχι φταγμέν' απού κατσίκα.

Μετάφραση στην ΚΝΕ: Τη ζαμπούνα του την είχε φτιαγμένη από κατσίκα.

Ισοδύναμα σε άλλες διαλέκτους: το μουσικό όργανο άσκαυλος.